

گفت‌و‌گو با مصطفی نصیری، پژوهشگر

نمی‌توان بدون ایستادن در یک موضع ملی، درباره ایران با علوم تقلیدی اندیشید

فیلسوف سیاست دکتر سیدجواد طباطبایی روز سه‌شنبه، نهم اسفندماه ۱۴۰۱ درگذشت. برای آگاهی بیشتر از آخرین روزهای زندگی سیدجواد طباطبایی واطلاع از فعالیت‌های او در آخرین روزها و ماه‌های زندگی با آقای مصطفی نصیری، پژوهشگر و از نزدیکان دکتر سیدجواد طباطبایی گفت‌وگوی کوتاهی داشتمیم که امید است مورد توجه خوانندگان محترم قرار گیرد.

♦ **در آغاز اگر ممکن است کمی درباره بیماری و روند مداوا توضیح بدهید؟**

در آغاز فقدان فیلسوف بزرگ ایران را به جامعه علمی تسلیت می‌گویم.

درباره وضعیت بیماری باید عرض کنم که زنده‌یاد دکتر طباطبایی مدت مدیدی بود که با آن می‌جنگید و به قول خودشان با آن رفاقت می‌کرد.

چند سال پیش که برای سزدن به خانواده به آمریکا رفتند، با عود بیماری

با به سخن دیگر با وضعیت متناستاز بیماری غافلگیر شدند که بالاچار مداوا باید همان‌جا به‌فوریت شروع می‌شد. به‌رحال دوره طولانی مداوا مفید به فایده نهایی نشد و متأسفانه ایشان روی در نقاب خاک غربت کشیدند.

♦ **آیا بیماری توانست مانعی بر سر راه پروژه فکری دکتر طباطبایی بگذارد یا ایشان موفق شدند پروژه‌ای را که تحت عنوان تأملی در باره ایران برنامه‌ریزی کرده بودند، نهایی کنند.**

قطعا این بیماری به‌ویژه در چند سال اخیر، توان دکتر را فرسوده بود. با این حال دکتر هرگز تسلیم بیماری نشد و در همین مدت محدود، آثاری اعم از کتاب و مقاله و سخنرانی خلق کردند که منتشر شدند. در حال نوشتن اثری درباره مفهوم ایرانی‌شهری با مشارکت آقای تورج دریایی بودند که دقیقا نمی‌دانم تا کجا پیش رفته‌اند.

درمجموع می‌توانمم بگویم هرچند با حادثشدن وضعیت بیماری

صالح نقره‌کار

وکیل دادگستری

مردنهادها حلقه واسط و نقطه میانجی بین حکومت و مردم هستند. برای حل مسائل کشور بدون حضور و کنش آنها تدبیر ناممکن است. اگر آنها ضعیف و شکننده یا دولت‌ساخته باشند، نمی‌توانند نقش مدنی بایستوسته خود را ایفا کنند. در این راستا ملاحظاتی متصور است:

۱- مسئله توسعه در ایران یک آوردگاه حیاتی برای مردمنهادها و حاکمیت است. کشور برای توسعه و توان‌افزایی محتاج مشارکت خیرخواهانه نهادهای مدنی است و مشارکت همه‌جانبه نیازمند امید، اعتماد و همبستگی خلّاق است. جدی‌گرفتن نقش مردم و تشکل‌های مدنی در گرو رواداری و تاب‌آوری تکرر و تحمل و تضارب افکار و به رسمیت شناختن تفاوت‌هاست. نباید اجازه داد نگاه‌های سیاست‌زده مقطعی، ساحت اجتماعی را تحت‌الشعاع انگاره‌های یک‌جانبه‌گرایانه، تسری‌طلبانه و حذفی خود قرار دهد. به بلوغ اجتماعی و دیرینگی مدنی ایرانی اعتماد باید کرد؛ زیرا این بلوغ پیامد تاریخی سرشار از عبرت‌های مبارزه و تلاش برای بقای شایسته اجتماعی و ملی است.

♦ **جدول ۴۴۵۳ – طراح: بیژن گورانی**

افقی:

۱- قوم آتلیا- مزرعه- کفر ... از کفت بیرون کند
۲- محل استقرار حسن صباح و پیروانش- از پیشگامان تحول در شعر فارسی و سراینده قطعه قلب مادر
۳- بیهوده و بی‌معنی- درجه‌بندی‌شده- ظالم و ستمگر
۴- شهری در استان فارس- سومین فرمانروای خوارزمشاهی- قورباغه
۵- نوعی شیرینی بلوری‌شکل- بزرگوار- کلید رحمت الهی است
۶- ضمیر انگلیسی- نماد- خواش‌های نفسانی
۷- پرورش- محفظه کتاب در کتابخانه- سخنوران
۸- رمان جنگی نوشته احمد دهقان برای نوجوانان
۹- دانه روغنی مسهل- شهری در استان بوشهر- رسم‌کردن
۱۰- ماده روان یا شکل متغیر- از مقاطع مخروطی- مخفف اگر
۱۱- کتاب‌های عربی- از مراحل زراعت- شهری در استان خراسان شمالی
۱۲- زمین آذری- جنایتکار- مجموعه داستانی نوشته جمال میرصادقی
۱۳- سمت چپ- نوعی نان محلی- از دین برگشته
۱۴- فیلم درام تاریخی حماسی ساخته ریدلی اسکات و بازی راسل کرو- شیره خشکیده گون
۱۵- نوعی بمب دست‌ساز کوچک- اهل یک شهر- سم کهنه

عمودی:

۱- شیوه‌ای برای رنگ مو- نیروی یاری‌رسان- کنده
۲- دوستی- شاعر آلمانی قرن هجدهم- نوعی کامیون
۳- نشان‌دادن- اتیکت- قسمتی از یا
۴- بسیار بخشنده- ابزار اضافه‌قابل‌تعویض- راه خارج شهر
۵- نوعی بالابوش- امتداد- مربوط به اداره
۶- عزاداری- در حال نالیدن- غذای رقیق
۷- ادب‌موختن- دستمال بزرگ که وسایلی را در آن می‌پیچند- عاشق و دلبسته
۸- تحت-

www.sharghdaily.com

توانستند پروژه را آن‌طور که می‌خواستند، نهایی کنند ولی کلبیتی از مطالب دو جلدی را که قرار بود در ادامه نظریه حکومت قانون بنویسند، با کتاب ملت، دولت و حکومت قانون ارائه دادند.
♦ **طباطبایی که بود و چه کرد؟**
اینکه زنده‌یاد طباطبایی که بود و چه کار کرد، می‌تواند پاسخ‌های متعددی از سوی افرادی با دیدگاه‌های مختلف داشته باشد. از نظر من، دکتر طباطبایی چندین کار اساسی انجام داد. اول اینکه او توانست نظریه جامعی برای جنبش مشروطیت ایران تدوین کند. اکثر مطالعات انجام‌شده درباره مشروطیت، بیشتر موردی و ناظر بر تحلیل وقایع مشروطه در حوزه عمل بود. کسی قبل از طباطبایی به‌صورت ریشه‌ای یا پایه‌ای به مبانی نظری آن نپرداخته بود. دکتر طباطبایی به نظر من اولین کسی بود که این نقصان را به‌صورت روشمند برطرف کرد.

برجستگی دیگر شادروان طباطبایی این بود که مشروطه را به عنوان یک نقطه ثقل، از یک سو در روایتی از اندیشه سیاسی... و از سوی دیگر به عنوان مبنایی برای مواجهه با تجدد مورد توجه قرار داد. در مجموع طباطبایی علاوه بر نظام مفاهیمی که برای تحلیل تاریخ ایران از موضعی در دنیای جدید ابداع کرد، به لحاظ روشی به امثال من آموخت که مسئله اصلی ما چیست و بدون اتخاذ موضعی ملی، قادر به طرح پرسش‌های دوران خود نخواهیم بود.

♦ **چرا کسانی در کشور نسبت به نظریه دکتر طباطبایی حساسیت نشان می‌دهند؟**
بدیهی است که نظریه دکتر طباطبایی خیلی‌ها را از همه نحله‌های فکری، اعم از چپ و راست و دینی و لادینی‌عصبانی بکند و اگر عصبانی نمی‌کرد محل تعجب بود. به موجب پژوهش‌های نظری دکتر طباطبایی، ما از چندین سده به این‌سوتر گرفتار زوال اندیشیدن و مآلا تصلب در نظام سنت و انحطاط شده‌ایم. حال پرسشی که پیش می‌آید این است که مسئولیت این زوال و انحطاط با کیست؟ طبیعا عامه مردم نیستند

روز جهانی مردم‌نهادها و بایسته‌های حکمرانی مشارکت‌پذیر

مسیر عملیت مؤثر در راستای خیر عموم است. در راه توسعه و برخورداری از حیات اجتماعی- سیاسی سالم هیچ جایگزینی برای نهادهای مدنی مستقل شهروند بنیاد وجود ندارد.

۴- قانون‌گذاری خوب لازمه تسهیل و توانمندی نهادهای مدنی است. دخالت حادقلی دولت و آزادی عمل در ایجاد استمرار نهادهای مدنی یک راهبرد برای انتقال شاخص‌های کیفی نهادهای مدنی است. بازآفرینی نقش نهادهای مدنی یک فرصت برای حل مسائل و بحران‌های فراوی جامعه ایران است. تنها کسانی جامعه مدنی را ضعیف و نحیف می‌خواهند که منافع فردی، جناحی یا گروهی خود را بر خیر عموم ترجیح می‌دهند. انتظار طولانی‌مدت نهادهای مدنی در ثبت و عبور از هفت‌خان مجوزهای بی‌دربی و صلاحیت‌سنجی‌های ناموجه، از مهم‌ترین موانع و آسیب‌هایی است که جامعه مدنی را خسته و فرسوده کرده و فعالیت‌های عام‌المنفعه و داوطلبانه را به رکود و انفعال کشانده است.

۵- ما به همکاری برای ترویج قانون‌گرایی، احترام به حقوق بشر و تضمین آزادی‌ها نیاز داریم. جامعه ما از آسیب‌های اجتماعی و نارسایی‌های اخلاقی و پایین‌بودن شاخص روحیه مشارکت‌پذیری و خرد انتقادی رنج می‌برد. کثرت ده‌ادوی و پرونده‌های جزایی در کشور، بیانگر ترویج خشونت‌گری‌ها و خشونت‌پذیری‌های مکرر است. جامعه‌از نقض حقوق فردی و اجتماعی خود نگران و وحشت‌زده

بلکه سراغ مسئولان را باید از میان روشنفکران گرفت. آنچه روشنفکران به عنوان علم در این کشور تولید کرده‌اند، توهم دانایی و ایدئولوژیکی است. نظریه ایران‌شهری شادروان طباطبایی در واقع شلاق‌ی بر پیکره جریان‌های ایدئولوژیکی است که با بازتولید توهم دانایی، راه را بر نظام دانش بسته‌اند.

از دیگر مواردی که نظریه دکتر طباطبایی در مقابل جریان‌های روشنفکری قرار می‌گیرد، موضوع ایران است. آقای طباطبایی معتقد بودند که علوم انسانی جدید تا حد زیادی علوم ناسیونالیستی هستند و به همین جهت نمی‌توان آنها را عینا تقلید کرد و درباره «مشکل» و مسائل کشور به کار بست. به سخن دیگر نمی‌توان بدون ایستادن در یک موضع ملی، درباره ایران با علوم تقلیدی اندیشید. امروز افراد زیادی با وجهه روشنفکری وجود دارند که از یک سو وجود تاریخی و مشروعیت سیاسی و حقوقی ایران به‌عنوان یک «ملت‌دولت» تاریخی را به رسمیت نمی‌شناسند، اما از سوی دیگر درباره صدر تا ذیل این مُنکر نظر می‌دهند. بدیهی است که این تیپ روشنفکران که اکثریت را هم شامل می‌شوند، به مخاصمه با نظریه ایرانی‌شهری برخیزند.

♦ **آیا اطلاعی درباره محل دفن و مراسم بزرگداشت دارید؟**

درباره کیفیت مراسم و محل دفن پیکر ایشان، خانواده تصمیم می‌گیرند که فعلا اطلاعی نداده‌اند. پس از آن، با همراهی و برنامه‌ریزی دوستان و شاگردان ایشان، به‌زودی مراسمی در ایران برگزار خواهد شد که حتما اطلاع‌رسانی خواهد شد. هم‌اینک برای برگزاری مراسم آبرومندی در حال تدارک هستیم که چند انجمن علمی هم در آن مشارکت دارند. امیدوارم به‌زودی نتیجه این اقدامات به اطلاع همگان برسد. اما بازتاب بسیار گسترده درگذشت استاد طباطبایی در افکار عمومی، چه در داخل و چه خارج از کشور نشانگر قدرشناسی ملت ایران نسبت به فرزند دانشمند و فرزانه خود است. امیدوارم آرا و اندیشه‌های استاد طباطبایی بیش از پیش مورد توجه علاقه‌مندان قرار گیرد.

است. فساد و عدم پاسخ‌گویی و انکار مطالبات بحق مردم، اختلال در عدالت توزیعی و دست‌کم‌گرفتن حقوق رفاهی عموما حاکی از به رسمیت نشناختن نقش مطالبه‌خواهی و حمایت‌گری نهادهای مدنی در حیات اجتماعی در ساخت سیاسی قدرت است.

۶- اصلاح نظام حقوقی حاکم بر مردم‌نهادها یا رویکرد مداخله‌پرهیزی دولت از جدی‌ترین مطالبات نهادها و جامعه مدنی در کشور است؛ زیرا قانون خوب برای نهادهای مدنی، قانونی به‌فرموده و آمرانه از سوی دولت نیست، بلکه قانونی مطلوب است که برخاسته از نیاز حیات اجتماعی و ضامن آزادی نهادهای مدنی و تضمین‌کننده امنیت کنشگران نهادهای مدنی و تسهیلگر خیر عمومی و نظارت مدنی باشد. ضمن گرامیداشت روز جهانی نهادهای مدنی لازم است فرصتی برای گفت‌وگو حول محور رفع آسیب‌های جامعه مدنی ایران داشته باشیم. یک گفت‌وگوی همگانی برای ارتقای جامعه مدنی ایران تا به دور از غلبه نگاه سیاسی یا امنیتی، راه‌های کاهش رنج‌های شهروندان در عرصه عمومی مطرح شود. رنج‌های فراینده مردم خصوصا در وضعیت تحریمی و تورمی و ترخ‌های فراینده دلار و زندگی متکی بر ریال تشدید شده و حقوق رفاهی را به چالش کشیده و مردم‌نهادها هم متأثر از این شداند شده‌اند. باید این نقش را به سزاواری جدی گرفت و راه را برای کنش راه‌حل‌جویانه و متکی بر خیر همگانی ارج نهاد و تسهیل کرد.

یادداشت

نظم نوین جهانی؛ امکانات و ابهامات

بدون شک نظم جهانی مانند هر نظام اجتماعی- سیاسی دیگر بیس از دوران ظهور، تثبیت و اعتلای خود می‌تواند به دنبال بروز چالش‌ها، ناکارآمدی‌ها و در نتیجه تجلی آلترناتیوهای آن، دورانی از افول و تغییر را تجربه کند تا نظم جدید جایگزین نشود. بدین‌ترتیب همان‌گونه‌که سقوط شوروی به نظام دوقطبی پایان داد، نظام تک‌قطبی پس از دوران جنگ سرد نیز که شاخصه اصلی آن هژمونی آمریکا و استیلای غرب بر اقتصاد، سیاست و فرهنگ جهانی بود، با شکل‌گیری قدرت‌های اقتصادی نوظهور (کشورهای بریکس و آسیایی خصوصا روسیه و چین) و به دنبال آن اتحادهای اقتصادی، سیاسی و نظامی متأثر از این تحولات، با چالش‌های جدی مواجه شد تا جایی که اکنون می‌توان از فرایند رقابت ابرقدرت‌ها در غرب و شرق (با محوریت چین و آمریکا) و تلاش هر کدام برای اتحاد‌سازهای منطقه‌ای و از سوی دیگر تکاپوی سایر قدرت‌ها و بازیگران تأثیرگذار منطقه‌ای برای کسب جایگاه مناسب در نظم آینده و منفعت لازم در رقابت فعلی، تحت عنوان دوران گذار در نظم جهانی یاد کرد. با این وجود گرچه هر کدام از بازیگران در تلاش هستند تا از امکانات این دوران برای تأمین منافع ملی استفاده کنند، باید به ابهامات پیش‌روی آن نیز توجه داشت که کشور ما نیز از این قاعده مستثنا نیست.

در همین رابطه اخیرا در اظهارات و تحلیل‌های مسئولان و متولیان سیاست خارجی در دولت، مجلس و سایر نهادهای مرتبط با آن، بارها از نظم نوین جهانی در آینده و لزوم برنامه‌ریزی برای کسب جایگاه مناسب در این نظم سخن رانده می‌شود. نظم نوین جهانی از راه نرسیده، موازنه منفی میان شرق و غرب (نه شرقی نه غربی) را نه تنها برهم زده است، بلکه از آن به عنوان توجیه نظری رویکرد شرق‌گرایی مفرط دولت در مقابل ناقدان آن استفاده می‌شود. رویکردی که از زمان روی کار آمدن اصولگرایان در دولت‌های نهم و دهم در پیش گرفته شد (و پس از وقفه هشت‌ساله در دولت حسن روحانی با رویکرد نسبتا متوازن در سیاست خارجی)، مجددا با روی کار آمدن همان جریان فکری در دولت سیزدهم پیگیری می‌شود. این مسئله زمانی پیچیده‌تر می‌شود که نگاه به شرق نه به عنوان یک استراتژی عمل‌گرایانه در راستای تأمین منافع ملی در موازنه‌سازی با غرب، بلکه به مثابه ایدئولوژی آرمان‌گرایانه در ضدیت با غرب تلقی و اجرا شود. بدین‌ترتیب درحالی‌که دستگاه دیپلماسی کشور بر اساس مشاورت‌ها و مفروضات نادرست، انتظار زمستان سخت اروپا را می‌کشد و در فرصت مغتنم جنگ اوکراین به جای مذاکره مستقیم با آمریکا و امتیازگیری از غرب در برجام، دل به رویای شرقی روس‌ها بسته بود، در همان حال، رقبای منطقه‌ای ما، تلاش برای موازنه‌سازی میان شرق و غرب برای بهره‌گیری از مواهب اقتصادی آن را دوچندان کردند. شاید آنان بیشتر واقف‌اند که اگرچه رقبای آمریکا در جبهه شرق قوی‌تر از دیروز هژمونی غرب را به چالش می‌کشند، اما همچنان بر اساس شواهد نظری و میدانی نمی‌توان از جایگزینی هژمونیک چین سخن گفت همچنان‌که نمی‌توان به برتری همیشگی غرب دل خوش کرد؛ بنابراین بهترین رویکرد در کوتاه‌مدت تأمین منافع ملی در گشاکش رقابت سیاسی و اقتصادی میان این ابرقدرت‌ها با نگاهی محتاطانه به نظم آینده جهانی در بلندمدت است.

به لحاظ نظری نیز اگر نظریه پایان تاریخ فوکویاما را منقضی بدانیم یا با رویکردی انتقادی به سلطه ساختارهای قدرت در جهان پسامدرن به تبیین نظم نوین جهانی بپردازیم، بر مبنای همان عدم قطعیت و کثرت‌گرایی پسامدرن (به عنوان بزرگ‌ترین ناقد مدرنیسم)، همچنان نمی‌توان آغازی برای استیلای پارادایم نظری دیگر و قدرت‌های متأثر از آن در عرصه جهانی دست‌کم در آینده‌ای نزدیک متصور بود و در بهترین حالت نظام چندقطبی که یکی از قطب‌های اصلی آن اروپای غربی و آمریکاست، همچنان محوریت غرب را استمراری می‌بخشند. بر همین اساس هرگونه پیش‌بینی قاطعانه درخصوص نظم جهانی در آینده و حرکت کسویه بر مبنای آن با محوریت شرق یا غرب نوعی بازی خطرناک با منافع ملی در عرصه بین‌الملل است. بدین‌ترتیب حرکت محتاطانه و متوازن در سیاست خارجی و همچنین جایگزینی رقابت و نیابت به جای دشمنی و نزاع عریان و مستقیم، حتی برای خود قدرت‌های نظام‌ساز به عنوان یک اصل اساسی رعایت می‌شود.

در تحلیل میدانی نیز باید گفت چین به عنوان بزرگ‌ترین مدعی هژمون با وجود جمعیتی حدودا چهار برابر آمریکا طبیعتا گرچه از لحاظ مقیاس، دارای اقتصادی بزرگ‌تر است اما از نظر قدرت و پیچیدگی قابل مقایسه با اقتصاد آمریکا و غرب نیست. بررسی آمارها نیز هنوز مؤید قطعیت جایگزینی چین به عنوان قدرت برتر اقتصادی جهان به جای آمریکا در آینده نیست و بسیاری از اقتصاددانان با شک و تردید به آن می‌نگرند.

با وجود روند فزاینده تولید ناخالص داخلی و رشد اقتصادی، وابستگی چین به آمریکا در برخی فناوری‌های حیاتی و کسری تجاری ناشی از آن، تحریم‌های آمریکا علیه شرکت‌های بزرگ چینی و در نتیجه کاهش سرمایه‌گذاری‌ها، ناتوانی چین در تأمین برخی مواد غذایی به دلیل وابستگی در تکنولوژی تأمین خوراک دام به غرب، تداوم جنگ فناوری با آمریکا و روند پی‌ری جمعیت چین از جمله دلایل اقتصادی تردید در پیشی‌گرفتن چین از رقیب بزرگ خود در آینده است. از سوی دیگر با درنظرگرفتن توسعه‌یافتگی سیاسی (به عنوان پیش‌نیاز توسعه اقتصادی و از مشخصه‌های قدرت هژمون)، دیکتاتوری حزب کمونیست و احتمال تبدیل‌شدن آن به استبداد فردی بدون شک از اصلی‌ترین موانع برتری چین در سیاست جهان است. همچنین با وجود شرکای تجاری فراوان، نبودن شبکه‌ای منسجم از متحدان برای پکن در تقابل با آمریکا و غرب و ضعف کیفی و کمی نظامی نسبت به ایالات متحده (با بودجه نظامی حدود یک‌سوم آمریکا) موجب می‌شود تا با تردید بیشتری به هژمونی تمام‌عیار چین در آینده نگاه کرد.

در نهایت با توجه به موارد پیش‌گفته، تجدیدنظر در سیاست شرق‌گرایی مفرط فعلی و احیای موازنه منفی در عین تعامل سازنده با شرق و غرب برای تأمین منافع ملی خصوصا در حوزه رفع تحریم‌ها یک ضرورت است تا بتوان با خیال آسوده‌تر به تحلیل کیفیت نظم نوین جهانی و اقدامات متناسب با آن در آینده پرداخت.

♦ سودوکو سخت ۳۴۴۹					
زمان پیشنهادی: ۴۰ دقیقه					
قانون‌های حل جدول سودوکو:					
۱- در هر سطر و ستون باید اعداد یک تا ۹ نوشته شود. بدیهی است که هیچ عددی نباید تکرار شود.	۷	۸	۹	۱	۲
۲- در هر مربع ۳×۳ اعداد یک تا ۹ باید نوشته شود و در نتیجه هیچ عددی نباید تکرار شود.	۵	۸	۶	۲	۴
	۳	۷	۱	۹	۴
	۶	۳	۳	۷	۲

♦ سودوکو ساده ۳۴۴۹					
زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه					
سودوکو					
سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عدد‌های بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.	۴	۸	۹	۱	۲
	۶	۵	۴	۳	۷
	۳	۷	۸	۱	۹
	۷	۱	۸	۳	۶
	۸	۱	۳	۴	۶
	۸	۱	۳	۴	۶

♦ حل جدول ۴۴۵۲					
زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه					
سودوکو					
سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عدد‌های بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.	۶	۷	۳	۱	۹
	۳	۷	۱	۹	۴
	۲	۶	۱	۸	۳
	۵	۱	۲	۸	۳
	۲	۶	۱	۸	۳
	۵	۱	۲	۸	۳
	۲	۶	۱	۸	۳
	۵	۱	۲	۸	۳
	۲	۶	۱	۸	۳
	۵	۱	۲	۸	۳
	۲	۶	۱	۸	۳
	۵	۱	۲	۸	۳

♦ حل جدول ۴۴۵۲					
زمان پیشنهادی: ۲۰ دقیقه					
سودوکو					
سودوکو Sudoku یک واژه ترکیبی ژاپنی به معنای عدد‌های بی‌تکرار است و امروزه به جدولی از اعداد گفته می‌شود که به عنوان یک سرگرمی رایج در نشریات کشورهای مختلف به چاپ می‌رسد.	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
	۱۰	۹	۸	۷	۶
	۵	۴	۳	۲	۱
	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
	۱۰	۹	۸	۷	۶
	۵	۴	۳	۲	۱
	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
	۱۰	۹	۸	۷	۶
	۵	۴	۳	۲	۱
	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
	۱۰	۹	۸	۷	۶
	۵	۴	۳	۲	۱
	۱۵	۱۴	۱۳	۱۲	۱۱
	۱۰	۹	۸	۷	۶
	۵	۴	۳	۲	۱